

враховують усі наявні фактичні обставини, що можуть підтверджувати причинно-наслідковий зв'язок між впровадженням військового стану та неможливістю виконання зобов'язань.

Список використаних джерел

1. Законом України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану» від 15.03.2022 № 2120-IX. Відомості Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20#Text>.

2. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. № 435-IV. Відомості Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#n3076>.

3. Лист Торгово-промислової палати України від 28.02.2022 № 024/02.0-7.1. URL: <https://ucco.org.ua/uploads/files/621cba543cda9382669631.pdf>.

4. Рішенням Інгулецького районного суду міста Кривого Рогу у Дніпропетровській області у справі № 213/690/22 від 30.05.2022. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104559080>.

5. Рішення Господарського суду Дніпропетровської області у справі № 904/1208/22 від 18.08.2022. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105782464>.

6. Рішення Господарського суду м. Києва № 910/3191/22 від 14.07.2022. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105233187>.

УДК 347.426.6:342.78:(477)

Віталій СУШИЦЬКИЙ,

здобувач Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник:

старший викладач кафедри цивільно-правових дисциплін Національної академії внутрішніх справ, доктор філософії ***Калінюк Анжела***

ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ, ЗАВДАНОЇ МАЙНУ ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ АБО МАЙНУ ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ У ЗВ'ЯЗКУ З ВІЙСЬКОВОЮ АГРЕСІЄЮ РОСІЇ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ

Унаслідок широкомасштабних воєнних дій російської федерації після 24 лютого 2022 року, які призвели до збитків, ушкоджень і руйнувань у розмірі, за різними підрахунками, на суму від сотень мільярдів до трильйона доларів США, гостро постало питання захисту порушених прав та інтересів постраждалих осіб. Колосальної шкоди зазнали громадяни України, які втратили своїх близьких і рідних та яким заподіяно фізичні страждання, моральну шкоду, майнові (матеріальні) збитки від знищення та ушкодження майна.

Цілою постійних обстрілів стали об'єкти військової, транспортної, промислової інфраструктури, об'єкти, що забезпечують життєдіяльність населених пунктів, тобто об'єкти державної власності та власності територіальних громад. Водночас значних збитків зазнав і вітчизняний

бізнес. Специфічним аспектом шкоди останнього є не лише прямі втрати від руйнувань та знищень, але й упущена вигода, неможливість отримання доходів у майбутньому, порушення нормальної господарської діяльності, втрата економічних зв'язків, порушення ланок виробництва, зниження капіталізації підприємств.

Зазначене викликає актуальний інтерес щодо поетапного аналізу деяких проблемних аспектів відшкодування шкоди, завданої майну фізичної особи або майну юридичної особи, починаючи з моменту заподіяння такої шкоди і до повної компенсації збитків.

Питання про відшкодування шкоди, заподіяної агресивними діями російської федерації, постало ще у 2014 році. У зв'язку з цим, ще від початку тимчасової окупації окремих територій, Україна вчинила низку юридичних дій з метою отримання від російської федерації відповідного відшкодування: у Європейському суді з прав людини перебуває на розгляді п'ять справ за заявами України проти росії, у Міжнародному суді ООН розглядається позов України проти росії з метою притягнення останньої до відповідальності за вчинення актів тероризму і дискримінації, фінансування тероризму. Крім того, мали місце і певні дії індивідуального характеру: Європейським судом з прав людини розглядаються тисячі індивідуальних скарг, до арбітражів у Нідерландах, Франції та Швейцарії зверталися «ПриватБанк» та фінансова компанія «Фінілон», «Ощадбанк», «Укрнафта», ТОВ «Стабіл», Everest Estate LLC, НАК «Нафтогаз», НАК «Укренерго», ДТЕК.

Водночас відшкодування збитків від повномасштабної війни, яку веде проти України російська федерація, вказує на необхідність удосконалення інструментарію, що застосовувався до цього, та необхідність пошуку інших підходів до відшкодування шкоди. Вочевидь, із цією метою Указом Президента України від 18 травня 2022 року № 346/2022 створено робочу групу з розробки та впровадження міжнародно-правових механізмів відшкодування шкоди, завданої Україні внаслідок збройної агресії російської федерації [1].

Певні кроки на цьому шляху робляться: 3 березня 2022 року Верховною Радою України прийнято Закон України № 2116-IX «Про основні засади примусового вилучення в Україні об'єктів права власності російської федерації та її резидентів», яким передбачено проведення примусового вилучення об'єктів права власності рф та її резидентів із мотивів суспільної, включаючи військову, необхідності [2].

З метою реалізації зазначеного закону 12 травня поточного року Верховна Рада України ухвалила Закон України № 2249-IX «Про затвердження Указу Президента України «Про рішення Ради національної безпеки та оборони України від 11 травня 2022 року «Про примусове вилучення в Україні об'єктів права власності Російської Федерації та його резидентів», яким передбачено вилучення на користь України активів АТ «Акціонерний комерційний промислово-інвестиційний банк», що належить російській державній корпорації «ВЕБ.РФ», а також АТ «Міжнародний Резервний банк», що належить АТ «Сбербанк росії» [3].

Також 12 травня ухвалено Закон № 2257-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо підвищення ефективності санкцій, пов'язаних з активами окремих осіб», яким передбачено застосування такого

виду санкції, як стягнення в дохід держави активів, що належать фізичній або юридичній особі, а також активів, щодо яких така особа може прямо чи опосередковано (через інших фізичних або юридичних осіб) вчиняти дії, тож саме за змістом здійсненню права розпорядження ними [4].

Який механізм виробить Україна в питанні репараційного процесу, поки що незрозуміло; однак це не позбавляє бізнес права вчиняти дії на захист своїх приватних інтересів, які полягають у фіксуванні правопорушень та їх наслідків, оцінюванні розміру шкоди та збитків. Такі дії необхідні незалежно від того, чи застосує держава централізований підхід до стягнення репарацій, чи потрібно буде вживати індивідуальних заходів.

У зв'язку з цим вважаємо за необхідне керуватися загальними правилами підтвердження збитків. Для цього потрібно:

- зібрати копії всіх документів, що підтверджують право власності на майно, основні засоби (договори купівлі-продажу, витяги з реєстрів, свідоцтва про реєстрацію транспортних засобів, тощо);

- у разі заподіяння шкоди підприємству – провести інвентаризацію відповідно до наказу Міністерства фінансів України від 2 вересня 2014 року № 879 «Про затвердження Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань» з метою визначення наявного та втраченого майна – основних засобів, коштів, сировини, виготовленої та нереалізованої продукції [5];

- зібрати максимально точну інформацію про дату та обставини пошкодження майна. Для цього можна використовувати повідомлення від ЗМІ та органів влади і місцевого самоврядування, правоохоронних органів, у яких поінформовано про факти дій збройних формувань агресора, а також їхні наслідки;

- зафіксувати пошкоджене майно на фото та/або відео;

- отримати акт знищення/пошкоджень, складений працівниками місцевої влади, військово-цивільних адміністрацій;

- зібрати документи щодо невиконаних договорів з контрагентами, нездійснених ними зобов'язань розрахуватися за поставлений товар, виконану роботу чи надані послуги;

- провести експертну оцінку розміру завданих збитків: прямих від знищення та пошкодження майна, його втрати та викрадення; непрямих у вигляді упущеної вигоди, втрати грошових надходжень, вартості бізнесу.

Для реалізації зазначеного шляху необхідно:

- якщо є очевидці вчиненого кримінального правопорушення, відібрати у них пояснення, зафіксувати їхні особисті дані для можливості подальшого зв'язку з ними, щоб у подальшому ініціювати їхній допит у ролі свідків;

- звернутися із заявою до відповідного правоохоронного органу щодо реєстрації кримінального провадження та початку досудового розслідування. Протиправні дії може бути кваліфіковано за статтею 186 (грабіж) або статтею 438 (порушення законів та звичаїв війни) Кримінального кодексу України;

- ініціювати питання про визнання потерпілим від злочину (нормами чинного Кримінального процесуального кодексу України передбачено

можливість визнання потерпілою не лише фізичної, а й юридичної особи, якій кримінальним правопорушенням заподіяно майнову шкоду);

- надати органу досудового розслідування необхідні правоустановчі та інші документи, ініціювати витребування/виїмку документів, які перебувають в інших осіб;

- ініціювати фіксацію органами досудового розслідування фактів порушення прав шляхом огляду місця події, огляду пошкодженого чи залишків знищеного майна;

- ініціювати допит свідків;

- заявити клопотання про проведення судових експертиз із метою визначення розміру пошкоджень та вартості втраченого чи пошкодженого майна, а також загального розміру завданих збитків.

Із публічних повідомлень посадових осіб держави відомо, що розглядається питання укладення міжнародного договору, яким буде передбачено створення Комісії з розгляду позовів (заяв) про компенсацію збитків

Передбачається, що така комісія може розглядати позови за різними категоріями, зокрема колективні позови, за спрощеною процедурою, яка буде більш швидкою, ніж судова.

Іншим способом стягнення шкоди, доступним нині, є звернення до національних судів. Шляхом до відкриття такої можливості стала постанова Верховного Суду від 14 квітня 2022 року у справі № 308/9708/19, у якій сформульовано висновок щодо відсутності судового імунітету рф у справі про відшкодування шкоди, заподіяної державою-агресором [6].

Реальне отримання компенсаційних виплат залежить від обраного шляху отримання рішення про компенсацію.

У випадку з Комісією з розгляду позовів (заяв) про компенсацію збитків, як передбачається представниками української влади, такі виплати здійснюватимуться за рахунок спеціально створеного фонду, який наповнюватиметься з різних джерел, зокрема за рахунок заблокованих активів російської федерації. У такому разі все буде залежати від умов міжнародного договору та фактичної наповненості фонду.

У разі ухвалення відповідного рішення національними судами їх виконання можливе в Україні за рахунок наявних активів рф. Водночас зрозуміло, що розміру таких активів може бути недостатньо для покриття всіх завданих рф збитків. Крім того, як зазначалося, держава вже почала вилучати (конфісковувати) активи російської федерації та її резидентів у державну власність, що зробить їх недоступними для захисту інтересів приватних осіб. Водночас можливе виконання рішень українських судів в інших державах, наприклад у тих, з якими укладено двосторонні договори (Польща, Литва, Естонія, Латвія, Туреччина, Грузія, інші), а також за принципом взаємності (Німеччина, Франція, Великобританія).

Отже, ураховуючи масштаби збройної агресії російської федерації, питання відшкодування завданої шкоди стоїть гостро. На сьогодні немає жодного громадянина чи бізнесу, який би тією чи іншою мірою не постраждав від військових дій на території України, чи то мова про прямі

збитки, чи втрати від загального негативного впливу на економіку та ситуацію в державі. Водночас підняті в цій статті питання мають багато аспектів, які можуть вплинути на обрання того чи іншого механізму захисту та різноманітні інструментарію, що може бути використаний.

Список використаних джерел

1. Про робочу групу з розробки та впровадження міжнародно-правових механізмів відшкодування шкоди, завданої Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації : Указ Президента України від 18.05.2022 р. № 346/2022 : станом на 24 трав. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/346/2022#Text>.

2. Про основні засади примусового вилучення в Україні об'єктів права власності Російської Федерації та її резидентів : Закон України від 03.03.2022 р. № 2116-IX : станом на 19 серп. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2116-20#Text>.

3. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 11 травня 2022 року «Про примусове вилучення в Україні об'єктів права власності Російської Федерації та її резидентів»: Указ Президента України від 11.05.2022 р. № 326/2022 : станом на 19 трав. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/326/2022#Text>.

4. «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвищення ефективності санкцій, пов'язаних з активами окремих осіб : Закон України від 12.05.2022 р. № 2257-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2257-20#Text>.

5. Про затвердження Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань : Наказ М-ва фінансів України від 02.09.2014 р. № 879 : станом на 29 лип. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1365-14#Text>.

6. Постанова Верховного Суду від 14.04.2022 р. у справі № 308/9708/19.

УДК 342.78

Наталія ФЕДІНА,

доцент кафедри теорії права, конституційного та приватного права Львівського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент;

Микола БОЯРЧУК,

здобувач Львівського державного університету внутрішніх справ

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ГРОМАДЯН УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

З 24 лютого 2022 року, у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації, Указом Президента України № 64/2022 від 24.02.2022, цього ж дня затвердженим Верховною Радою України, на території нашої країни введено воєнний стан строком на 30 діб.